

Motion till riksdagen 2012/13:Fö265

av **Annika Lillemets m.fl. (MP)**

Köpa och sälja säkerhet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en genomgripande utredning av ansvarsfrågan för privata militära företag.¹
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att siktet ska ställas in på att ta fram en grundlig nationell och internationell strategi som innehåller de regleringar som krävs.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att svenska officerares utbildning bör avslutas med kontrakt om icke-enrolment utomlands.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige i relevanta internationella forum bör driva frågan om insyn i och reglering av säkerhetsföretag.²
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att svenska myndigheter ska samla in information och statistik om privata säkerhetsföretag.¹

¹ Yrkandena 1, 2 och 5 hänvisade till JuU.

² Yrkande 4 hänvisat till UU.

Fel! Okänt namn på

Motivering

Den privata säkerhetsbranschen har expanderat enormt i världen. Privata militära företag ökar totalt sett i omfattning och omsättning, menar Marcus Mohlin¹ i sin färskas doktorsavhandling. Kristna Fredsrörelsen² beräknar i sin rapport "Säkerhet på export" av Eva-Maria Sköld, att hanteringen 2010 uppgick till 202 miljarder US-dollar, en fördubbling på tio år. Under första Gulfkriget 1991 fanns 50 militärer på en så kallad contractor; under 2003 var relationen 10 militärer på en. Globalt sett handlar det om omkring 20 miljoner anställda – dubbelt så många som antalet poliser världen över visar en kartläggning gjord av Small Arms Survey³.

Stater, som USA, har gjort sig beroende av stora, multinationella bolag som erbjuder relativ säkerhet för de få som betalat för skyddet, men som i värsta fall medför osäkerhet för de många.

2003 skrev Miljöpartiet en motion i ämnet privata militära företag – ett då medialt okänt fenomen som likväl hade börjat sätta spår såväl i Afghanistan som i Irak. Fyra år senare, 2007, vaknade omvärlden när dåvarande Blackwater i september massakrerade 17 civila på Nisourtorget i Bagdad utan skäl. Bakom dem, det mest kända företaget, som hunnit byta namn flera gånger sedan dess, sägs bland annat den kristna extremhögern i USA ligga. Haliburton är ett annat numera känt namn.

Blackwater och andra privata militära företags framfart i Irak väckte berättigad avsky och ledde till utredningar och en skärpt kontroll åtminstone av säkerhetsföretagen i Irak.

Det är en stor bransch och den är överallt oförsvarligt oreglerad.

Företagens profil

Militär expertis har således i allt högre grad blivit en handelsvara och de som anställs i de privata militära företagen har ofta ett militärt förflutet. Det är till och med så att ex-militärer och så kallade veteraner ibland inte har en vettig arbetsmarknad att gå till efter avslutad tjänstgöring, och marginalisering och misär kan hota många före detta soldater. Då är det bättre att bli soldat igen, om än i ny regi.

Många är de varianter på säkerhetstjänster som de erbjuder: utbildning, frigtagning, säkerhet, utbildningar, rådgivning, bevakning, informationsinhämtande, konflikthantering, riskhantering, vapenförmedling, personskydd med mera.

De finns världen runt, särskilt är de såklart verksamma i konfliktländer och i länder med svaga statsbildningar och korrumpierad ordningsmakt. Som antytts ovan rör det sig om ett stort antal tjänstetyper som också har bäring på

¹ The strategic use of military contractors, Marcus Mohlin. MpKK, Helsingfors, 2012.

² Säkerhet på export från 2008, redaktör Eva-Maria Sköld, Kristna Fredsrörelsen.

³ Small Arms Survey, Private Security Companies' Firearms Stockpiles, mars 2011.

Fel! Okänt namn på

många typer av kunder. Svenska ambassader har till exempel köpt dessa tjänster utomlands och svenska företag säljer redan sin expertis på en internationell marknad. Utrikesdepartementet gav sålunda 2008 det privata säkerhetsföretaget Vesper Group i uppdrag att sköta säkerhetskoordineringen på de svenska ambassaderna i Bagdad, Khartoum och Kabul. Företagets säkerhetsanalytiker har svensk diplomatstatus. Det anlitar i sin tur underleverantörer på plats.

Enligt Kristna Fredsrörelsens rapport är/var det möjligt för svenska företag att verka i högriskområden, bortom svenska myndigheters kontroll.

Att glida på terminologin i brist på definitioner är tyvärr vad USA gör då man använder begreppet "kombattanter" och genom det anser sig ha rätt att förbigå internationella regelverk typ Genèvekonventionerna. Samma gråzon överutnyttjas då civilanställda med vapen inte kan ställas till svars för våldsamheter och illegitimt dödande eller övergrepp. Efter Abu Ghraib-skandalen ställde bara de i US Army till svars medan de många fler civila från Titan Corp och CACI international gick så gott som fria bland dem som deltog i övergreppen. Varken irakisk eller amerikansk lag kunde fullt ut nå dem med ansvar.

Det finns således ännu ingen enhetlig klassificering eller definition, varken i Sverige eller globalt sett, av dessa företag och ett och samma företag kan också få olika typer av uppdrag.

Reglering, transparens och ansvar

Denna typ av verksamhet får många implikationer både i de länder som tillhandahåller dem och i länder där de utförs är många – men regleringarna nationellt såväl som internationellt är få. FN lär vara på gång med någon form av dokument för internationell reglering men Sverige bör inte passivt invänta det utan verka proaktivt för att öppen debatt och fast mark ska finnas under våra fötter i takt med att marknaden växer.

I den mån man över huvud taget kan tala om legitimitet och ansvar i samband med våld är den viktigaste aspekten ansvarsfrågan: Vem bär ansvar för våld som utövas och vem får utöva våld?

Är det bara de entiteter som Genèvekonventionerna och andra folkrättsliga instrument utpekar och tar för givna, nämligen stater, eller kan man utan gräns privatisera även våldsutövande? Var finns då ansvarsutkrävandet och mot vilka legala instrument sker det?

Staten har i vårt land delegerat sitt våldsmonopol på vissa områden, till exempel till bevakningsföretag. Dessa lyder under en egen lag och räknas inte som privata säkerhetsföretag och har en noga reglerad verksamhet med begränsningar i våldsutövande och initiativrätt.

De svenska företag som säljer rent militära tjänster är ännu relativt få, om än växande, om man inte räknar in utbildning som följer med försäljning av krigsmateriel.

Miljöpartiet menar, nio år efter att Miljöpartiets hemställanspunkt om att utreda saken skrevs men avslogs, att frågan framstår som lika relevant och än

Fel! Okänt namn på

mer brännande idag. Vi kan inte gå oförberedda in i en utveckling som kan ge önskad rekyl på legitimitets- och demokratiansvar och på transparensfrågor, på samma sätt som det gjort i många andra länder. Vi har dessutom som land ett ansvar inför de länder vi är militärt verksamma i, de länder till vilka vi ger bistånd samt för de länder i vilka vi har beskickningar och diplomatiska förbindelser.

Vad som bör utredas för eventuell reglering

Mot bakgrund av de neddragningar av den svenska Försvarsmakten som gjorts på senare tid ligger det naturligtvis nära till hands att försöka pressa kostnader genom outsourcing av så mycket verksamhet som möjligt. Men vid sidan av rent ekonomiska behov finns en rad mycket avgörande frågor som Sverige som land behöver enas kring:

- ? Vad är det dessa företag egentligen gör – och var?
- ? Vilka är kunderna och hur ser behoven ut nu och på sikt?
- ? Vilka uppgifter och funktioner kan läggas ut på privata entreprenörer, med hänsyn till rikets och allmänhetens säkerhet?
- ? Vilken eller vilka myndigheter är ansvariga för uppföljning av kontroll?
- ? Vad vill man uppnå med konkurrensutsättningen och eventuell reglering av ansvarfrågorna?
- ? Var går gränsen för vad som är acceptabelt att lägga ut på andra utförare, av Försvarsmaktens verksamheter, vid sidan av triviala verksamheter som catering, tvätt med mera?
- ? Kan även logistik eller förhör av fångar läggas över på andra utförare?
- ? Ska privata utförare kunna anförtros väpnade uppgifter och i så fall vilka?
- ? Vilken rättslig status har de i så fall?
- ? Finns det uppgifter som absolut inte kan eller bör anförtros privata företag?
- ? Vem har ansvaret om något händer, den som säljer eller den som köper tjänsterna?
- ? Hur kontrollerar statliga myndigheter underleverantörer och hur säkras transparens för allmänhetens insyn?
- ? Vad är egentligen en person som är anställd i den här typen av företag jämfört med en reguljär soldat, en polis, med en enrollerad i Sverige förbjuden ”olovlig kår” eller en legosoldat?
- ? Vad sker med de professionella soldater som numera efter värnpliktens avskaffande om de inte anställs i en legitim nationell armé?
- ? Borde säkerhetsanalytiker vara statsanställda med tanke på deras kritiska kunskap och funktion?

Säkerhet behöver med logisk nödvändighet inte vara entydig eller absolut. Men den relativisering som säkerhet som en vara på en marknad blir leder alldeles för långt från rimliga och mänskligt försvarbara värden. Den allra mest grundläggande frågan förblir därför: Vems säkerhet och vems intressen är det som primärt ska försvaras?

Fel! Okänt namn på

Det finns erfarenheter från bland annat Kanada och Storbritannien att lära av och i USA har kongressen till och med gjort ett försök att besvara vilka värden som är absoluta och därmed värda att uppbäras av staten: ”inherently governmental functions”. Dessa anses som så intimt relaterade till det allmänna intresset att ämbeten där bara får uppbäras av centralmaktens anställda. Det inbegriper funktioner som kan avgöra och skydda USA:s ekonomiska, politiska, territoriella, militära, diplomatiska intressen med mera. Även i Sverige behöver en tydlig sådan definition och avgränsning upprättas.

Stockholm den 5 oktober 2012

Annika Lillemets (MP)

Lotta Hedström (MP)

Peter Rådberg (MP)

Valter Mutz (MP)

Maria Ferm (MP)